

Kanoniczne postępowanie administracyjne: zarys problematyki na przykładzie wartości dowodowej środków komunikacji elektronicznej

Sposób sprawowania władzy rządzenia w kościelnej społeczności wiernych wymaga od kompetentnych przełożonych umiejętności roztropnego zastosowania z jednej strony dedukcji – charakterystycznej dla interpretacji ustaw prawnych, z drugiej zaś uważnej analizy ważnych dla sprawy okoliczności, nie pomijając szeroko pojętej *condicio* zaangażowanego w sprawę podmiotu. Wydaje się jednak, że w praktyce częstsze okazuje się to drugie zadanie. Implikuje ono nie tylko konieczność przeprowadzenia rozeznania, ale także zgromadzenia wystarczających informacji, opinii, relacji, dowodów w celu osiągnięcia pewności – przynajmniej moralnej – w tym, co stanowi o zasadności, słuszności i użyteczności określonej decyzji (kan. 50 KPK/83).

Przedmiotem szczególnego zainteresowania niniejszego artykułu będzie aktywność dowodowa w kanonicznym postępowaniu administracyjnym, a w tym zagadnienie prawnego waloru tzw. elektronicznego dowodu, tj. e-maila, SMS-a, rozmowy telefonicznej, wpisu na portalu społecznościowym itp. Dodatkowo celem poniższych rozważań będzie krytyczna refleksja cechująca proces uzyskiwania pewności moralnej *ex probatis*.

1. Administracyjna natura kanonicznej ordynacji prawnej

Podjęcie krytycznej refleksji nad naturą globalnie rozumianego systemu prawa kościelnego obliguje – zgodnie z zasadą *a Concilio ad Codicem*¹ – do bezsprzecznego uznania jego ministerialnego zadania, a zarazem zastosowania².

Jeśli przyjąć, że całościowo pojęta struktura kościelnego porządku prawnego opiera się na wzajemnych, instytucjonalnie wiążących relacjach między wiernymi a organami hierarchicznymi w celu budowania dobra wspólnoty wierzących³, wówczas ten sam system – zbiór strukturalnych, funkcyjnych, relacyjnych i instytucjonalnych czynników przynależny rzeczywistości eklesjalnej⁴ – jawi się jako narzędzie o charakterze służebnym, tj. świadczącym pomoc jednostkom i całej wspólnotie ochrzczonych – adresatom powierzonej misji i uprawnionym do jej realizacji (*tria munera*)⁵.

Natura tak rozumianej dynamicznej i systemowej struktury kościelnej, uwiadaczniającej się poprzez wzajemną interakcję podmiotów przynależących do *commune sacerdotium* i *ministeriale sacerdotium*, pozwala uwypuklić dwa zasadnicze elementy charakteryzujące kanoniczny porządek prawny: chodzi o publiczno-administracyjny wymiar prawa, a mianowicie o jego bezpośrednią celowość dążenia do osiągnięcia dobra wspólnego, oraz o indywidualną korzyść podmiotu (*utilitas uti singuli*), którą prawo winno gwarantować. Spojrzenie z na kanoniczny porządek prawny tej perspektywy uzasadnia już sama – spontaniczna i dobrowolna – przynależność do wspólnoty wierzących motywowana potrzebą pełnego udziału we wspólnym zinstytucjonalizowanym celu, tj. głoszeniu ewangelicznego orędzia. Dzięki takiemu rozumieniu dobro wspólne i personalna użyteczność – dwa elementy wyróżniające tak pojęty system kanoniczny – nie jawią się jako przeciwstawne, lecz wyrażają pełną treść kościelnego porządku prawnego.

1 Por. Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica Sacrae disciplinae leges*, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS] 75 (1983-II), XII.

2 Por. Concilium Œcumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium*, 21.11.1964, AAS 57 (1965) nr 42.

3 Por. J. Miras, J. Canosa, E. Baura, *Compendio di diritto amministrativo canonico*, Roma 2007, s. 50.

4 Por. P. Gherri, *Introduzione al diritto amministrativo canonico. Fondamenti*, Milano 2015, s. 187–188.

5 Por. P. Gherri, *Lezioni di teologia del diritto canonico*, Città del Vaticano 2005, s. 300–302.

Mając na uwadze fakt, że zdecydowana większość norm kodeksowych została ustanowiona ze względu na osiągnięcie dobra wspólnego, realizacja wyżej wspomnianego celu powinna bezwzględnie dokonywać się w oparciu o ściśle przestrzeganie nadrzędnej zasady każdego porządku prawnego, tj. praworządności. Stosowalność tej zasady, dopuszczająca jednak swobodne uznanie decydującego, przynależne podstawowej właściwości ludzkiej władzy rządzenia, gwarantuje eliminowanie decyzji arbitralnych, a nawet jakkolwiek do nich aluzję.

Dzięki odwołaniu się do prawidłowo ukształtowanych relacji między wiernymi a hierarchią można zdefiniować kościelne prawo administracyjne bez konieczności stosowania takich kategorii pojęciowych, jak „sprawiedliwość administracyjna”, implikujących pewien rodzaj antagonizmu między podmiotami i ograniczających eklezjalną jedność (*communio*).

W tym miejscu należy podkreślić jeszcze jeden element charakterystyczny dla prezentowanego ujęcia administracyjnego prawa kanonicznego. Chodzi o ukazanie faktu, że obydwie systemowe kategorie podmiotów – wierni świeccy i duchowni – nie mogą być postrzegane przez pryzmat uznanego/nadanego, quasi-niezmiennego statusu prawnego, lecz raczej jako osoby, którym ta sama ordynacja powierza określone funkcje/pozycje, uszczegółowione później w zadaniach (*munera*)⁶, modyfikując tym samym zakres personalnych prerogatyw.

Z powyższego wynikają dwa istotne wnioski. Wartość i znaczenie funkcyjnego statusu prawnokanonicznego określa bezpośrednie pochodzenie powierzonego podmiotowi zadania/obowiązku (*potestas a munere*), tj. może wyjaśniać źródło pochodzenia władzy rządzenia w Kościele (por. 129 KPK/83). Druga konkluzja wyczerpuje się w stwierdzeniu, że wykonywanie *potestas regiminis* – ukierunkowanej na szeroko pojętą ochronę podmiotowego statusu funkcyjnego – formalnie materializuje się *in decretis extra iudicium ferendis*.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że natura i wartość międzypodmiotowych i/lub międzyinstytucjonalnych relacji w różnorodnej rzeczywistości eklezjalnej wykazują rzeczywisty administracyjny *animus* większości kodeksowych

6 Zmiana eklezjologiczna podstawowych założeń obowiązującego kodeksu pozwala popatrzeć na hierarchię kościelną w oderwaniu od ścisłego utożsamiania jej ze stanem duchownym. Zamysłem ustawodawcy jest raczej uwypuklenie faktu, że hierarchiczne ukonstytuowanie Kościoła ukierunkowane jest bardziej na hierarchię funkcji niż osób, choć hierarchiczne urzędy nie mogą być nadawane przy zupełnej ignorancji statusu osobowego wiernych. Por. P. Valdrini, *Comunità, persone, governo. Lezioni sui Libri I e II del CIC 1983*, Città del Vaticano 2013, s. 175-177.

norm⁷. Ponadto w każdej z siedmiu ksiąg kodeksu z 1983 roku można wyróżnić większy lub mniejszy zakres normatywny, przynależny, *de facto*, prawu administracyjnemu⁸.

2. Formalizacja aktu administracyjnego (*necessarias notitias et probationes*)

Szczególny – administracyjny – rys kanonicznej ordynacji prawnej, oparty na syntezie znaczenia międzypodmiotowych relacji oraz roli statusu funkcyjnego osób w Kościele, pozwala w tym punkcie rozważań wskazać na istotność osiągnięcia moralnej pewności z dowodu i innych – wiążących dla sprawy – faktów.

Ustawodawca kodeksowy stanowi, że nietyalizowane akty władzy rządzenia, nieposiadające elementów właściwych reskryptom, winny przyjąć formę dekretów (kan. 48 KPK/83)⁹. Przedmiotowy zakres dekretu, ze względu na przykładowe wskazanie *quid actis*, może być bardzo szeroki, różnorodnie można też zinterpretować intencjonalność dekretu (*decisio aut provisio*). Wspomniane techniczne terminy mogą obejmować wszelkiego rodzaju dyspozycje podjęte w określonym przypadku, zwłaszcza wtedy, gdy ciesząc się domniemaniem legalności, wywierają bezpośredni wpływ na kształtowanie względnie nowej i/lub zmodyfikowanej prawnomaterialnej pozycji podmiotu. Ta może dotyczyć nie tylko zmian w korzystaniu z osobistych prerogatyw – nabytych w konsekwencji dobrowolnie przyjętego stanu w Kościele – ale również określonych prawem i/lub rozporządzeniem uprawnień/zadań wynikających z powierzonego urzędu, funkcji czy innej odpowiedzialności¹⁰.

Zanim jednak nastąpi jakiegokolwiek powierzenie lub zostanie wydana ostateczna decyzja rozstrzygająca określoną kontrowersję, kościelny prawodawca zobowiązuje

7 Por. E. Labandeira, *Trattato di diritto amministrativo canonico*, Milano 1994, s. 14–15.

8 Warty uwagi jest plan studiów (cykl licencjatu) Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Nawarry, który każdą z pierwszych pięciu ksiąg obowiązującego kodeksu określa mianem: „Prawo administracyjne szczegółowe”, dodając jego określoną specyfikację, jak np. prawny reżim nauczającej i usłudzącej misji Kościoła, prawny porządek instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Por. <http://www.unav.edu/web/facultad-de-derecho-canonico/licenciatura/asignaturas> (14.10.2015).

9 Por. P. Lombardía, *Sub can. 48 CIC/83*, [w:] *Codice di diritto canonico e le leggi complementari commentato*, a cura di J. I. Arrieta, Roma 2004, s. 101.

10 Por. P. Moneta, *Gli strumenti del governo ecclesiastico: l'atto amministrativo*, [w:] *Discrezionalità e discernimento nel governo della Chiesa*, a cura di J. I. Arrieta, Venezia 2008, s. 86–87.

kompetentną władzę do zebrania wszelkiego rodzaju informacji, by te – odpowiadając zasadzie prawdy materialnej¹¹ – mogły przyczynić się nie tylko do ważności i skuteczności aktu (kan. 38 KPK/83), ale także do jego godziwości, użyteczności i proporcjonalności jego zastosowania względem zaistniałej sytuacji.

O ile poszukiwanie niezbędnych dowodów nie wydaje się być zasadniczym elementem konkretyzacji decyzji przełożonego w przypadku powierzenia urzędów, zadań, nadania szczególnych uprawnień itp., o tyle racjonalne jest zebranie koniecznych informacji potwierdzających słuszność takiej decyzji¹². Aktywność dowodowa natomiast okazuje się niezwykle potrzebna, jeśli nie wręcz konieczna, w celu sprawdzenia prawdziwości określonej okoliczności¹³, w hipotezie postępowania administracyjnego, definiowanego jako sekwencja poszczególnych dokumentów, których analiza umożliwia zredagowanie umotywowanych wniosków i sformułowanie uzasadnionego faktami sądu, zgodnie do zaistniałego sporu.

Jak zauważa się w doktrynie¹⁴, ocena stanu rzeczy, jak i aktywność dowodowa kompetentnej władzy staje się dodatkowo istotna i niezbędna w przypadku konieczności umotywowania wiążącej podmiot decyzji, nawet jeśli tylko *saltem summarie* (kan. 51 KPK/83). Uzasadnienie podjętej decyzji, w oparciu o pewność moralną wpływającą z aktów i dowodów, staje się warunkiem jej ważności za każdym razem, kiedy w wyniku skuteczności aktu – początkowej i końcowej – podmiot zostaje pozbawiony personalnego statusu prawnokanonicznego¹⁵. Opisany przypadek, będący efektem przeprowadzenia logicznego wyводу i wynikającej z niego konieczności zastosowania norm karnych *sensu lato*¹⁶, dotyczy prawomocnego wydalenia zakonnika z instytutu w myśl kan. 699, §1 KPK/83, które – pod względem

¹¹ Por. J. Canosa, *I principi e le fasi del procedimento amministrativo nel diritto canonico*, „Ius Ecclesiae” 18 (2006), s. 557–559.

¹² Por. P. Michowicz, *Il discernimento del Superiore maggiore quale elemento determinante dei procedimenti amministrativi*, „Annuario Iuris Canonici” 2 (2015), s. 40nn.

¹³ Dla przykładu hipoteza wyrażona w kan. 182, §2 KPK/83 odnosząca się do obowiązku przełożonego zakonnego dotyczącego przesłania w ustalonym kodeksowo terminie postulacji do kompetentnej władzy. Por. P. Michowicz, *Discernimento del Superiore religioso: la postulazione*, „The Person and the Challenges” 5 (2015) no. 1, s. 187–188.

¹⁴ Por. J. Miras, *Sub can. 50 CIC/83*, [w:] *Comentario exegético al Código de derecho canónico*, ed. A. Maroza, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, vol. 1, Pamplona 1997, s. 559.

¹⁵ Także kan. 1742, §1 KPK/83: „quod si exinde censeat ad amonitionem esse deveniendum causa et argumentis ad validitatem indicatis, parrocho paterne suadeat ut [...] renuntiet”.

¹⁶ Por. D. Borek, *La dimissione dei religiosi a norma del can. 694 del Codex del 1983: è una pena espiatoria late sententiæ?*, „Commentarium pro Religiosis” 81 (2000), s. 95.

formalnym – jest rezyduum typizowanych postępowań Kodeksu pio-benedyktynskiego, nie tylko o wyłącznym charakterze administracyjnym.

W zdecydowanej większości aktów administracyjnych brak uwzględnienia koniecznych informacji i dowodów nie przesądza o ich formalnej nieważności, jednakże, w przytoczonej wyżej hipotezie, ewentualne pominięcie motywów wydalenia *in iure et in facto* spowoduje automatyczną nieważność decyzji (kan. 10 KPK/83), nie wykluczając – w obydwu przypadkach – możliwości wniesienia przez poszkodowanego remonstracji i właściwego rekursu hierarchicznego. Jego zasadność może opierać się nie tylko na ewidentnym postępowaniu przełożonego *contra legem*, ale również na działaniu tej samej władzy *infra legem* w tym, co dotyczy zdolności i kompetencji poczynić autora nieskutecznego aktu oraz w przedmiocie sposobu jego realizacji (przesłanki, warunki, formalne wymagania itp.).

3. Postępowanie, procedura, proces

Powyższe rozważania odnoszą się do sytuacji formalizowania decyzji pojętej pod względem techniczno-operacyjnym jako mniej lub bardziej legalnie określony *iter* administracyjny ukierunkowany na uzyskanie dobra prawnego lub jego słuszną ochronę za pomocą dostępnych narzędzi, gwarantowanych przez prawodawcę i proporcjonalnie uaktualnianych w celu rozwiązania zaistniałej kontrowersji. Administracyjny proces formułowania wiążących dyspozycji, zważywszy na brak kodeksowego traktatu *De procedura administrativa*, opiera się na niektórych normach prawa powszechnego¹⁷. Obowiązujący kodeks, regulując *facti species* wydalenia profesów z instytutu oraz kwestię usunięcia proboszczów¹⁸, wskazuje na fakt, że administracyjna działalność przełożonych zakłada realizację formalnych aktów prawnych, zorientowanych na ustalenie stanu faktycznego za pomocą udowodnienia lub wykazania sprzeczności kontestowanych faktów (strony konfliktu), powierzając definitywne rozwiązanie kwestii organom bezstronnym (przełożony hierarchiczny lub sędzia)¹⁹.

Pod względem poprawności i ostrości pojęciowej obydwie typizowane figury administracyjne – *dimissio sodalium* i *amotio parochorum* – bywają często

¹⁷ Por. F. D'Ostilio, *Il diritto amministrativo della Chiesa*, Città del Vaticano 1994, s. 9–11.

¹⁸ Por. odpowiednio: kan. 694–700; 1740–1747 KPK/83.

¹⁹ Por. M. J. Arroba Conde, *Diritto processuale canonico*, Roma 2006⁵, s. 13.

utożsamiane z procesem i/lub procedurą (rzadziej z postępowaniem). W wyciągnięciu wniosków, niektórzy autorzy, przez lokucję „proces administracyjny”, rozumieją swoisty „zwornik” całej kanonicznej ordynacji prawnej²⁰. Jednakże ani w doktrynie, ani w kodeksie nie podejmuje się krytyczno-konstruktywnej refleksji, której przedmiotem byłoby właściwe określenie elementów składowych tak zestawionych obydwu pojęć, zbyt często nadużywanych ze względu na ich semantyczną bliskość. Pozostaje bezsprzecznym fakt, według którego pojęcia „postępowanie” i „proces” – treściowo i poniekąd zakresowo – zbliżają się do siebie do tego stopnia, że można z nimi identyfikować jakkolwiek formalny *iter* przewidziany ustawą i aktualizowany celem należytej ochrony zagrożonych utratą praw i interesów²¹. Nie oznacza to jednak pełnej tożsamości.

Do zilustrowania zasadności powyższej afirmacji posłużą wspomniane instytucje prawne wydalenia i usunięcia proboszczów. W opinii piszącego stanowią bowiem ewidentny przykład tego, że ta sama kontrowersja może przybierać formalnie niejednolite postacie pod względem dowodowego i hierarchicznego postępowania²².

W obydwu przypadkach postępowanie dowodowe polega na wykazaniu, że: 1. kanoniczne upomnienia okazały się nieskuteczne, jak również przełożony z radą uznał za wystarczająco pewną niepoprawność profesora i jego niewystarczającą obronę²³; 2. ministerialne posługiwanie proboszcza jest szkodliwe lub przynajmniej nieskuteczne²⁴. O ile tak przedstawia się aktywność dowodowa w przewidzianym kodeksowo postępowaniu, o tyle wniesienie remonstracji, a zwłaszcza rekursu hierarchiczno-administracyjnego nie będzie polegać na przedstawieniu nowego materiału obciążającego profesora/proboszcza (nie pomijając możliwego uzupeł-

²⁰ Por. G. Lo Castro, *Presentazione*, [w:] E. Labandeira, *Trattato di diritto amministrativo...*, dz. cyt., VIII.

²¹ Por. M. J. Arroba Conde, *Diritto processuale canonico...*, dz. cyt., s. 48.

²² Jak zauważono, dwie figury prawne – w aspekcie formalno-materialnym – zostały celowo „zdefiniowane” przez ustawodawcę. Jednakże, obok typizowanych form legalnego postępowania, kodeks przewiduje wiele innych atypicznych tym razem form administracyjnej aktywności przełożonych, pozostawiając dobór odpowiednich dróg proceduralnych autorom poszczególnych decyzji. W tym sensie mówimy o: autoryzacjach (*imprimatur*, *imprimi potest*); konwencjach (umowa pomiędzy instytutem życia konsekrowanego i/lub stowarzyszenia życia apostołskiemu kleryckim a biskupem diecezjalnym w kwestii objęcia parafii); deklaracjach (formalne opuszczenie Kościoła); inne (zastąpienie prawnego reprezentanta, który nie wykonał ciążącego na nim zadania). Niektóre zostały przedstawione w: *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, a cura di P. A. Bonnet (ed altri), Città del Vaticano 1992, s. 303–385.

²³ Por. kan. 697, 3° KPK/83.

²⁴ Por. kan. 1740–1741 KPK/83.

nienia o nowe dowody), lecz na wykazaniu rzetelności i poprawności wypełniania legalności decyzji (*in procedendo*), nie wykluczając – w myśl dyspozycji kan. 1739 KPK/83²⁵ – wskazania bardziej korzystnych, byleby prawnie konkurencyjnych możliwości, rozwiązania zaistniałej kontrowersji (*in decernendo*). Gdy chodzi o materiał dowodowy w rekursie sporno-administracyjnym, Trybunał Sygnatury Apostolskiej dokona instytucyjnej kontroli ewentualnej *violatio legis* nie tylko formalnych, ale i konstytutywnych sposobów legalnego postępowania położonych. Innymi słowami: *petitum* procesu sądowego określi domniemaną nieprawność aktu administracyjnego, nie zaś jego meritum, tj. korzystności wydania²⁶.

Powyższe rozważania pozwalają na stwierdzenie zasadności nazywania „postępowaniem administracyjnym” fazy operacyjnej zwyczajnej działalności położonych, „procedurą” – instytucjonalnej kontroli skuteczności wcześniejszego postępowania, zaś „procesem” – spornej fazy kontrowersji, w której kompetencję wykonawczą decyzji przejmuje organ sądowy, badając proceduralną poprawność decyzji oraz określając autora zaskarżonej dyspozycji stroną pozwaną²⁷.

4. Dowód w postępowaniu administracyjnym

Kompetentni przełożeni, po osiągnięciu pewności odnośnie do wcześniejszej komunikacji adresatowi kontestowanych przez niego faktów i/lub ewentualnych zarzutów, są zobowiązani do poszukiwania (*rationabiliter*) możliwych sposobów aktywnego zaangażowania podmiotu w celu przedłożenia władzy określonych dowodów, potwierdzających bezzasadność stawianych zarzutów. W celu nadania właściwego prawnego waloru i/lub znaczenia oświadczeniom i deklaracjom strony należy wysłuchać logiczno-obronnego wywodu jednostki, zważywszy na centralne miejsce, jakie osoba ludzka zajmuje względem kościelnego porządku prawa.

²⁵ Kan. 1739 KPK/83: „Si [...] Superiori magis expedire videatur [licet decretum] emendare, subrogare, ei obrogare”.

²⁶ Por. J. Miras, *El objeto del recurso contencioso-administrativo*, „Ius Canonicum” 92 (2006), s. 579.

²⁷ Por. P. Gherri, *Corresponsabilità e diritto: il diritto amministrativo*, [w:] *Responsabilità ecclesiale, corresponsabilità e rappresentanza*. Atti della Giornata Canonistica Interdisciplinare, a cura di P. Gherri, Città del Vaticano 2010, s. 118–119.

Taka postawa winna znaleźć należyty wydzwięk w zastosowanym postępowaniu administracyjnym²⁸.

W szeroko pojętej aktywności dowodowej nie można poprzestać jedynie na wskazaniu personalnych prerogatyw – chronionych prawem – przedmiotu kontrowersji. Staje się natomiast konieczne poszerzenie zakresu ich ochrony poprzez realne zagwarantowanie możliwości przedkładania dowodów rozumianych jako decydujący – z uwagi na własną treść – środek obrony zagrożonych utratą praw²⁹. *De facto* ustawodawca kodeksowy przewiduje ewentualność przedłożenia władzy administracyjnej wyników własnej aktywności dowodowej³⁰.

W postępowaniu administracyjnym istotne znaczenie ma zasada szybkości wydania decyzji wiążącej³¹. Odpowiednie tempo postępowania jest nie tylko cechą charakterystyczną omawianej instytucji, ale również niezbędnym elementem skutecznego funkcjonowania całego systemu administracji, ujmowanego kompleksowo. Nie można jednak zapomnieć, że zbyt szybkie tempo mogłoby znacznie ograniczyć (czy wręcz uniemożliwić) osiągnięcie materialnej prawdy *ex probatis*, zwłaszcza kiedy dotarcie do niej – w wyniku zastosowania sylogizmu³² – okazuje się przy czynowo powiązane z użytecznością przedstawianych dowodów³³. Kierowanie się zasadą szybkości wydawania decyzji wyklucza oczywiście nierzetelną taktykę odraczania decyzji w czasie, którą nierzadko posługują się podmioty świadomie korzystające z gwarantowanych im praw (*ius sese defendendi*). Ci sami, nie nad używając porządku prawa, poprzez celową zwłokę chcą osiągnąć obstrukcyjną korzyść³⁴.

28 Por. M. J. Arroba Conde, *La dichiarazione delle parti come valorizzazione della dimensione personalista del processo matrimoniale canonico*, [w:] *Diritto canonico, atropologia e personalismo*. Atti della Giornata Canonistica Interdisciplinare, a cura di P. Gherri, Città del Vaticano 2007, s. 140–141.

29 Por. M. J. Arroba Conde, *Prova e difesa nel processo di nullità del matrimonio canonico. Temi controversi*, Lugano 2008, s. 179.

30 Por. kan. 697, 3°; 698; 1745, 1° KPK/83.

31 Por. J. Canosa, *I principi e le fasi del procedimento amministrativo...*, dz. cyt., s. 560–561.

32 Por. I. Zuanazzi, *La procedura di formazione dell'atto amministrativo singolare: esigenze pastorali ed esigenze giuridiche*, [w:] *Discrezionalità e discernimento nel governo della Chiesa*, dz. cyt., s. 123–125.

33 Por. Ioannes Paulus PP. II, *Allocutio ad Tribunal Rotæ Romanæ iudiciali ineunte anno*, 29.01.2005, AAS 97 (2005), s. 166.

34 Por. C. Gullo, *Ostruzionismo processuale e diritto di difesa*, [w:] *Iustus iudex. Festgabe für Paul Wesemann zum 75 Geburtstag von seinen freunden und Schülern*, Hrsg. K. Lüdicke, H. Mussinghoff, H. Schwendenwein, Essen 1990, s. 461–465.

Wydaje się kontrowersyjne twierdzenie, według którego pełnia prawa do obrony przyjętej w sporze pozycji może być zagwarantowana tylko wówczas, gdy oskarżony jest poinformowany o zarzucanych mu czynach, ale również zna treść dowodów potwierdzających jego poczytalność podmiotu. Lektura norm omawianych postępowań administracyjnych³⁵, dokonana *ad litteram*, pozwala zauważyć jednak brak konieczności ogłoszenia przez przełożonych dowodów zebranych w sprawie, jak również innych dokumentów, których treść pozwoliłaby podmiotowi na przedstawienie, choćby ogólne, własnej linii obronnej. Wynika stąd, że podmiot powinien posiadać właściwy obraz wyników aktywności dochodzeniowej władzy.

W przypadku braku koniecznej wiedzy uniemożliwiającej obronę pokrzywdzony podmiot jest uprawniony do dostarczenia określonych dowodów niewinności czy przedstawienia własnych racji władzy hierarchicznie wyższej (kan. 698 KPK/83)³⁶.

5. Waler prawny dowodu elektronicznego

Jest oczywiste, że współczesny technologiczny i informatyczny rozwój dotyka niemal każdego obszaru życia i działalności człowieka. Nowe środki komunikacji i dokumentowania informacji – zapisywane także na nośnikach elektronicznych/informatycznych – zapoczątkowały doktrynalną dyskusję na temat ich ewentualnej użyteczności procesowej³⁷. Debata kanonistów wynikała głównie z faktu atypiczności tych narzędzi rozumianych jako środki dowodowe oraz tego, że ich istnienie nie znajduje jasnego odpowiednika w przewidzianych przez kodeks z 1983 roku środkach dowodowych z dokumentów³⁸.

³⁵ Por. kan. 697 i 1742, §1 KPK/83.

³⁶ Por. C. Gullo, *Il ricorso gerarchico: procedura e decisione*, [w:] *La giustizia amministrativa nella Chiesa*, a cura di P. A. Bonnet (ed altri), Città del Vaticano 1991, s. 93.

³⁷ Szczególnie cenną pozycją jest R. Palombi, *Valore probatorio dei mezzi di comunicazione elettronica nel processo matrimoniale canonico*, [w:] *Veritas non auctoritas facit legem. Studi di diritto matrimoniale in onore di Pietro Antonio Bonnet*, a cura di G. Dalla Torre, C. Gullo, G. Boni, Città del Vaticano 2012.

³⁸ Por. kan. 1539–1546 KPK/83. Komisja zajmująca się przygotowaniem nowego kodeksu wyraźnie zaznaczyła, że przez pojęcie dowodu dokumentalnego lub dokumentu należy rozumieć tylko teksty sporządzone w formie papierowej, zawierające podpis autora. Tak sporządzony dokument powinien być więc prawdziwy co do pochodzenia i autorstwa. Por. A. D'Auria, *La prova per documenti (Dignitas connubii, art. 183–192)*, [w:] *Il giudizio di nullità matrimoniale dopo l'Istruzione Dignitas connubii*, a cura di P. A. Bonnet, C. Gullo, Città del Vaticano 2008, s. 361–370.

5.1. Rodzaje dowodu elektronicznego i warunki przydatności

Tak jak wspomniano na wstępie, za dowód elektroniczny – nawet jeśli brak jakichkolwiek regulacji kodeksowych w tym względzie – należy uważać treść e-maila, SMS-a, nagrania telefonicznego czy wreszcie wpisów na stronach internetowych klasyfikowanych jako *social media*. Może on zatem zostać uznany jako *causa efficiens* uzyskania sprawiedliwości, jeśli zostanie użyty jako narzędzie dowodowe.

Z punktu widzenia jasności rozważań najistotniejsze w niniejszym dyskursie są dyspozycje kodeksowe wyrażone przez kan. 1527, §1 i 1544 KPK/83, w których ustawodawca reguluje odpowiednio trafność, użyteczność oraz godziwość przyłączania takich dowodów, jak również stanowi o zasadniczych kryteriach autentyczności dokumentów.

Analiza powyższych norm pozwala wnioskować, że w kościelnym porządku prawnym panuje zasada swobodnej oceny dowodów (*probationes cuiuslibet generis*), jednakże tylko wtedy, kiedy ich treść zostaje oceniona jako logicznie powiązana z kontrowersją i użyteczna w procesie ustalania kwestionowanych faktów³⁹. Podstawowym kryterium przedkładania dowodu elektronicznego jest więc jego użyteczność, która w żaden sposób nie może być jednak rozważana w oderwaniu od jego korzystności i celowości, bowiem *convenientia* i *opportunitas* wydają się być ściśle powiązane ze sposobem zdobycia materiału dowodowego. Prowadzona w tym sensie aktywność nie może pomijać problematyki niegodziwości dowodu samego w sobie, jak i nieuczciwości jego nabycia. Nietrudno o przykłady: wykradnięcie i złamanie hasła do elektronicznej skrzynki pocztowej/konta profilu, podstępne/nieprawne kopiowanie cudzej wiadomości esemesowej, nagrywanie konwersacji bez wyraźnej zgody rozmówcy, fikcyjne profile/konta e-mail. Być może nierzetelność przedkładania tak nabytych dowodów winna sprowokować dyskusję, której przedmiotem jest granica – określona *implicite* przez kan. 220 KPK/83 (*ius ad propriam intimitatem tuendam*) – zastosowania wspomnianego materiału dowodowego celem ochrony własnej pozycji statusowej oraz wynikających z niej personalnych prerogatyw, w myśl priorytetowej potrzeby upominania się podmiotu o sprawiedliwość.

Mimo braku jednoznacznego stanowiska ustawodawcy *quoad modum acquisitionis* materiału dowodowego zdobytego za pośrednictwem nowych technologii

³⁹ Por. M. J. Arroba Conde, *Prova e difesa nel processo di nullità del matrimonio canonico...*, dz. cyt., s. 35.

komunikacji⁴⁰, wydaje się bezdyskusyjny fakt, że dowody godzące w godność jednostki, jak i poważnie naruszające jej dobre imię są absolutnie niedopuszczalne⁴¹. Ich godziwość powinna bezwzględnie odpowiadać zasadzie legalności – co do ich formalizowania i przedkładania – sprzeciwiającej się nie tylko amoralnym praktykom pozyskiwania takiego materiału, ale także pogwałcaniu prawa naturalnego osoby.

Mniej skomplikowana w interpretacji wydaje się kwestia autentyczności, integralności i autorstwa materiału dowodowego. Trzy wspomniane elementy są cechami charakteryzującymi tzw. dokumenty prywatne, których użyteczność – mając na uwadze przedmiot niniejszych rozważań – będzie zależeć od spełnienia przez nie określonych kryteriów, jak własnoręczne sporządzenie dokumentu lub podpisanie go przez autora lub też – w przypadku nagrań – sporządzenie maszynopisu treści e-maila, SMS-a, itp. wraz z podpisaniem przez ich sprawcę każdej strony wydruku (kan. 1542 KPK/83)⁴². Treść tak przedłożonych dowodów nie może z pewnością oznaczać pełnego odtworzenia zdarzeń, rozmów, deklaracji, poglądów, wymiany myśli, toteż osąd o użyteczności i słuszności materiału należy do decydującego.

5.2. Wartość dowodowa

Przyjęta perspektywa rozważań powala w tym miejscu na określenie waloru dowodowego ze środków komunikacji elektronicznej, choć wcześniejsze refleksje określiły już częściowo zakres niniejszych poszukiwań.

Odwołanie się w postępowaniu administracyjnym do dyspozycji kodeksowych regulujących kwestię aktywności dowodowej w prawie kanonicznym staje się koniecznością, z uwagi dotkliwie odczuwalny brak osobnego normatywnego opracowania czynności formalno-operacyjnych o charakterze administracyjnym. Zastosowana analogia prowadzi do stwierdzenia, że dowody – ocenione zgodnie z obowiązującymi normami i praktyką sądowniczą, jak również rozważone w myśl zasady swobodnej oceny w procesie realizacji aktów rządzenia – mogą stanowić materiał, w oparciu o który będzie możliwe osiągnięcie moralnej pewności i, w konsekwencji, rozstrzygnięcie sporu. W hipotezie braku wymaganych prawem

⁴⁰ Por. A. Ingoglia, *Inammissibilità delle prove illecite*, [w:] *Matrimonio e ius. Studi in onore del Prof. Villegiante*, a cura di J. E. Avila, C. Gnazi, Città del Vaticano 2006, s. 394.

⁴¹ Por. R. Palombi, *Valore probatorio dei mezzi di comunicazione elettronica...*, dz. cyt., s. 378.

⁴² Por. C. Gullo, A. Gullo, *Prassi processuale nelle cause canoniche di nullità del matrimonio*, Città del Vaticano 2009, s. 146.

formalności treść e-maila, SMS-a, czy jakiegokolwiek wpisu na portalach społecznościowych nie może posiadać żadnej wartości dowodowej z uwagi na możliwość zafalszowania autorstwa sugerowanej zawartości⁴³.

Zakończenie

W artykule przedstawiono zarys problematyki postępowania administracyjnego w kanonicznej ordynacji prawnej, ze szczególnym uwzględnieniem środków dowodowych nietypizowanych przez ustawodawcę kościelnego. Uważana lektura tekstów soborowych oraz literatury przedmiotu pozwoliła na stwierdzenie, że zdecydowana większość pozytywnych norm, jak również działalność uprawnionych do wykonywania aktów rządzenia podmiotów, ma wyraźny profil administracyjny. Dalsza refleksja dotyczyła prawnej relacji zachodzącej między nabytym statusem osobowym i funkcyjnym w przypadku konieczności/korzystności jego obrony, za pomocą przedkładania atypicznego materiału dowodowego.

Autor wykazał trudności odnoszące się zasadniczo do procesu formowania ostatecznej decyzji w hipotezie konieczności zażegnania sporu. W oparciu o nieliczne normy natury administracyjnej, których praktyczne zastosowanie nadal okazuje się wyzwaniem dla uprawnionych do rządzenia⁴⁴, zamierzeniem piszącego było określenie wpływu treści przedkładanego dowodu na formalny etap rozwoju kontrowersji oraz postulat większej ostrości pojęciowej i jej praktycznego – głównie doktrynalnego – zastosowania.

Z prezentowanych powyżej rozważań wyłoniło się w sposób ewidentny przekonanie o ścisłym związku między właściwą oceną atypicznego dowodu a zasadą legalności nie tyle na gruncie procesu sądowego, ile raczej w słusznym sposobie administrowania sprawiedliwością; przekonanie o podporządkowaniu dyskrecjonalności w sprawowaniu władzy (*in decernendo et in procedendo*) zasadzie praworządności. Jej właściwe zastosowanie pozwala na poprawną ocenę i określenie należytej wartości dowodowej powszechnie dostępnych środków elektronicznej komunikacji.

⁴³ Por. R. Palombi, *Valore probatorio dei mezzi di comunicazione elettronica...*, dz. cyt., s. 378–380.

⁴⁴ Por. Z. Grocholewski, *Il sistema dei ricorsi e la giurisdizione dei tribunali amministrativi*, [w:] *I principi per la revisione del Codice di diritto canonico*, a cura di J. Canosa, Milano 2000, s. 486–487.

SUMMARY

**The canonical administrative proceeding:
outline of the problematic through example as the legal value
of proofs involving electronic communication**

Given the main goal of the present paper, which was to determine the precise legal value of proofs relating electronic communication, the article studies the problematic concerning the formation and the formalization of the legal canonical proceeding. Considering that the entire ecclesiastical legal system characterizes by its administrative dimension, it was absolutely significant to study those procedures, which peculiar specifications in forming process were not given by the supreme legislator (atypicality of proceedings). The singular emphasis was given to the fact that nowadays, in the process of administrative decision making, the competent authority uses as a proof – indispensable in order to emanate the final decree – emails, text messages, posts published on Facebook or others social media web pages.

The conclusion permitted to affirm that the correct assessment of their legal value would depend on authority's discretionality subordination to the principle of legality.

Keywords: ecclesiastic administration, administration act, proceeding, procedure, electronic proof, probative value

**Kanoniczne postępowanie administracyjne:
zarys problematyki na przykładzie wartości dowodowej
środków komunikacji elektronicznej**

Głównym zamierzeniem niniejszego artykułu było wskazanie i wykazanie zarazem nie tylko prawnej wartości atypicznych narzędzi dowodowych – dostarczających moralnej pewności kompetentnej władzy w formalizacji i konkludowaniu postępowań administracyjnych – lecz również istoty dowodu samego w sobie w odniesieniu do problematyki aktualizacji drogi administracyjnej w procesie wykonywania kościelnej władzy rządzenia. Dodatkowo autor proponuje pojęciowe rozróżnienie między terminami „postępowanie”, „procedura” i „proces sądowy”, uzasadniając – na przykładzie aktywności dowodowej – zasadność przyjętego stanowiska.

Podjęta analiza kodeksowych norm, jak również krytyka doktryny – zgodnie z właściwą dla kanonistyki hermeneutyką (kan. 17 i 19 KPK/83) – pozwoliła stwierdzić, że właściwa wartość dowodowa z materiału komunikacji elektronicznej będzie zależeć od ścisłego przestrzegania i aplikacji zasady praworządności przez uprawnianych do podejmowania decyzji przełożonych.

Słowa kluczowe: władza administracyjna, akt administracyjny, postępowanie, procedura, dowód elektroniczny, wartość dowodowa

BIBLIOGRAFIA

1. Arroba Conde M. J., *Diritto processuale canonico*, Roma 2006⁵.
2. Arroba Conde M. J., *Prova e difesa nel processo di nullità del matrimonio canonico. Temi controversi*, Lugano 2008.
3. Canosa J., *I principi e le fasi del procedimento amministrativo nel diritto canonico*, „*Ius Ecclesiae*” 18 (2006), s. 551–577.
4. Gherri P., *Introduzione al diritto amministrativo canonico. Fondamenti*, Milano 2015.
5. Gherri P., *Lezioni di teologia del diritto canonico*, Città del Vaticano 2005.
6. Gullo C., Gullo A., *Prassi processuale nelle cause canoniche di nullità del matrimonio*, Città del Vaticano 2009.
7. Ingoglia A., *Inammissibilità delle prove illecite*, [w:] *Matrimonio e ius. Studi in onore del Prof. Villegiante*, a cura di J. E. Avila, C. Gnazi, Città del Vaticano 2006, s. 389–401.
8. *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, a cura di P. A. Bonnet (ed altri), Città del Vaticano 1992.
9. Labandeira E., *Trattato di diritto amministrativo canonico*, Milano 1994.
10. Moneta P., *Gli strumenti del governo ecclesiastico: l'atto amministrativo*, [w:] *Discrezionalità e discernimento nel governo della Chiesa*, a cura di J. I. Arrieta, Venezia 2008, s. 79–95.
11. Michowicz P., *Il discernimento del Superiore maggiore quale elemento determinante dei procedimenti amministrativi*, „*Annuario Iuris Canonici*” 2 (2015), s. 30–50.
12. Miras J., Canosa J., Baura E., *Compendio di diritto amministrativo canonico*, Roma 2007.
13. Palombi R., *Valore probatorio dei mezzi di comunicazione elettronica nel processo matrimoniale canonico*, [w:] *Veritas non auctoritas facit legem. Studi di diritto matrimoniale in onore di Pietro Antonio Bonnet*, a cura di G. Dalla Torre, C. Gullo, G. Boni, Città del Vaticano 2012, s. 375–388.
14. Zuanazzi I., *La procedura di formazione dell'atto amministrativo singolare: esigenze pastorali ed esigenze giuridiche*, [w:] *Discrezionalità e discernimento nel governo della Chiesa*, a cura di J. I. Arrieta, Venezia 2008, s. 97–131.